

Archaeologia Transylvanica 3

Régészeti konferencia **László Ferenc** születésének
150. évfordulója alkalmából

Székely Nemzeti Múzeum :: 2023. november 24 ——— 26.

A RENDEZVÉNY TÁMOGATÓI

Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy

Pósta Béla Egyesület, Kolozsvár

Kovászna Megye Tanácsa

Consiliul Județean Covasna
Kovászna Megye Tanácsa
Covasna County Council

Bethlen Gábor Alap

Communitas Alapítvány

ARCHAEOLOGIA TRANSYLVANICA 3.

2023. november 24–26, Sepsiszentgyörgy

Programfüzet

NOVEMBER 24, PÉNTEK

15:00–17:00: Regisztráció a Székely Nemzeti Múzeum főépületében

MEGNYITÓ

(Bartók Béla terem)

17:00: Ünnepestélyes megnyitó

Vargha Mihály, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója

Molnár Kovács Zsolt, a Posta Béla Egyesület elnöke

Sztáncsuj Sándor József, Székely Nemzeti Múzeum

Plenáris előadás:

László Attila (Alexandru Ioan Cuza Tudományegyetem, Jászvásár): *A Székely Nemzeti Múzeum és az erdélyi régészet a 20. század első évtizedeiben. László Ferenc és a Posta Béla-iskola*

Könyvbemutató:

László Ferenc: *Táj és tudomány. Válogatott írások a Székelyföld régészete és a művelődéstörténet köréből, László Attila gondozásában és előszavával. Második bővített kiadás. Kolozsvár, 2022.*

20:00: Vacsora (Park Vendéglő)

NOVEMBER 25, SZOMBAT

8:00: Reggeli (Park Vendéglő)

ŐSKOR SZEKCIÓ

(László Ferenc terem)

9:00–10:40 – Moderátor: Berecki Sándor

9:00–9:20

Ballai Álmos Dániel (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Andrásháza, Órát. Egy elfelejtett őskőkorszaki lelőhely azonosításának lehetőségei*

9:20–9:40

Hágó Attila Nándor (Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti): *Egy különleges edénytöredék Piskolt-Kincsverem (Szatmár megye) lelőhelyről*

9:40–10:00

Fejér Eszter (ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest) – Berecki Sándor – Németh Rita – Rezi Botond (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely): *Újabb kutatások Mezősámsond-Pogányvár (Şincai-Cetatea Păgănilor) késő rézkori lelőhelyen*

10:00–10:20

Katócz Zoltán (Körösvidéki Múzeum, Nagyvárad): *Gondolatok a Baden kultúra kronológiai helyzetéről*

10:20–10:40

Zsori Roland (Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti): *Őskori megtelepedés Erdőd területén*

10:40–11:00: Kávészünet

11:00–13:00 – Moderátor: László Attila

11:00–11:20

Puskás József (Keleti Kárpátok Nemzeti Múzeuma) – Sztáncsuj Sándor-József (Székely Nemzeti Múzeum) – Dan Buzea (Keleti Kárpátok Nemzeti Múzeuma) – Bereczki Judit (Csíki Székely Múzeum): *A kora bronzkor abszolút kronológiája délkelet-Erdélyben*

11:20–11:40

Gál Szilárd-Sándor (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely) – Demjén Andrea (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár) – Ioana Meleg (Institutul de Speologie Emil Racoviță) – Florin Gogâltan (Román Akadémia Régészeti és Művészettörténeti Intézet, Kolozsvár) – Călin Ghemiș (Körösvidéki Múzeum, Nagyvárad) – Viorel Lascu (Institutul de Speologie Emil Racoviță): *Atipikus bronzkori temetkezések embertani elemzése a Bihar megyei Toplița barlangban*

11:40–12:00

Molnár Kovács Zsolt (Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Stílus és időrend kapcsolatának kérdései az Erdélyi középső bronzkorban*

12:00–12:20

Botha Zoltán József (Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Székelyudvarhely – Kadicsfalvi rét régészeti lelőhely bronzkorának anyagi kultúrája*

12:20–12:40

Székely Zsolt (Babeș-Bolyai Tudományegyetem): *Egy bronzkori kultikus komplexum Alsórákosról*

13:00–15:00: Ebédszünet (Park Vendéglő)

15:00–16:40 – Moderátor: Molnár Kovács Zsolt

15:00–15:20

Gyurka Orsolya (Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Adatok a késő bronzkori halomsíros kerámia datálásához Északnyugat-Romániában*

15:20–15:40

Kovács András (ELTE Régészeti Intézet): *A korai vashasználat színterei. Erdélyi és magyarországi kettős fejű vasbalták értelmezése*

15:40–16:00

Nagy Norbert (Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti): *A szkíta-kelta kapcsolatok kutatásának jelenlegi állása. Településtörténeti változások Északnyugat-Románia területén*

16:00–16:20

Urák Malvinka (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár): *Óvakodj a kék szemtől? Gondolatok egy titokzatos „pávaszemes” gyöngysorról az Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum gyűjteményéből*

16:20–16:40

Berecki Sándor (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely): *Az újősi kelta temető – 50 év után*

RÓMAI KOR

(Kós Károly terem)

9:00–11:00 – Moderátor: Vass Lóránt

9:00–9:20

Sidó Katalin – Pánczél Szilamér Péter – Szilágyi Orsolya (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely): *Adalékok a marosvécsi ala történetéhez*

9:20–9:40

Visy Zsolt (Pécsi Tudományegyetem, Pécs): *Újabb ásatás az énlaki castellumban*

9:40–10:00

Vágó Katalin (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár) – Sorin Cociş – Vlad-Andrei Lăzărescu – Sergiu Socaciu (Román Akadémia Régészeti és Művészettörténeti Intézet, Kolozsvár): *„Kitárta kapuját a zutori castrum”. Új adatok a római lelőhely datálásával kapcsolatban. Szilágy megye, Zutor*

10:00–10:20

Pánczél Szilamér Péter (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely) – Laczkó Nándor (Cloudscale Digital, Csíkszereda): *A mikházi principia és a pixelek esete*

10:20–10:40

Petruţ Dávid (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár) – Sorin Cociş (Román Akadémia Régészeti és Művészettörténeti Intézet, Kolozsvár): *Városi fények. Megjegyzések az ókori Napoca római világítóeszközeiről*

10:40–11:00: Kávészünet

11:00–13:00 – Moderátor: Pánczél Szilamér Péter

11:00–11:20

Nyulas Dorottya (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Nem mind arany, ami fém: harmadik századi vasdepók a keleti limesen*

11:20–11:40

Szekernyés László (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely): *„Ahogy a malomkő széttörve fekszik a földön...” Gondolatok az ókori kézimalmok kutatásáról*

11:40–12:00

Nagy Zsolt-Szabolcs (PPKE Történelemtudományi Doktori Iskola) – Pánczél Szilamér-Péter (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely): *Lószerszám vagy övveret?*

12:00:12:20

Fábián István (MOGYTTE Marosvásárhely): *Kísérleti régészet és hagyományőrzés: a római légiós pajzsok*

12:20–12:40

Vass Lóránt (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, BTK Régészettudományi Intézet, Budapest): *„Iuppiter ostora vagyok a perverz keresztények ellen”, avagy a keresztény Dacia kérdésköre. Módszertani kihívások és (félre)értelmezések.*

13:00–15:00: Ebédszünet (Park Vendéglő)

15:00–17:00 – Moderátor: Petruț Dávid

15:00–15:20

Szabó Ádám (Magyar Nemzeti Múzeum – Ludovika Közszolgálati Egyetem): *Önálló kultushelyként szolgáló oltárok- és oltárbázisok*

15:20–15:40

Fábián Boglárka (Szépművészeti Múzeum, Budapest; Debreceni Egyetem, Történelmi- és Néprajzi Doktori Iskola): *Claudius Victor aquincumi sírszobra*

15:40–16:00

Szilágyi Orsolya (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely): *Jó lesz még valamire...*

Újrahasznosított római kori leletek a 19. századi Erdélyben

16:00–16:20

Kövecsi Gerzson Ákos (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Kovács Ferencz*

marosvásárhelyi római felirat gyűjteménye a 19. század második felében

16:20–16:40

Bajusz Mátyás – Boér Ilka (Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy): *„...bélyeges*

tégláikról szívesen venném a pacskolatot” Téglás Gábor és a Székely Nemzeti Múzeum kapcsolata

16:40–17:00: Kávészünet

16:40–18:00 – Moderátor: Kulcsár Valéria

16:40–17:00

Szebenyi Tamás (Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi

Kar, Régészeti Tanszék): *Újabb gondolatok a római–szarmata kereskedelmi kapcsolatokról a*

Kárpát-medencei Barbaricumban

17:00–17:20

Gindele Róbert (Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti): *Betekintés a szabad dákok*

régészetébe. Kutatási tradíciók és új feltárások

17:20–17:40

Kulcsár Valéria – Istvánovits Eszter (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza): *Egy barbár*

előkelő sírja a román–magyar határon

17:40–18:00

Németh Erika (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza): *Császárkori, hamvasztásos sírből*

előkerült lelet együttes restaurálása

NÉPVÁNDORLÁSKOR ÉS KÖZÉPKOR

(Bartók Béla terem)

9:00-10:40 – Moderátor: Istvánovits Eszter

9:00–9:20

Dobos Alpár (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár): *Gepidák az autópályán.*

Új népvándorlás kori lelőhelyek Erdély északnyugati részén

9:20–9:40

Barbocz Beáta (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Megjegyzések a gepida kerámia tipológiájához és datáláshoz*

9:40–10:00

Daczó Levente (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)– Dobos Alpár (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár) – Ferenczi László (Károly Egyetem, Prága) – Gáll Erwin (Vasile Pârvan Régészeti Intézet, Bukarest) – Rácz Zsófia (ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest) – Urák Malvinka (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár) – Szenthe Gergely (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest): *Régészeti topográfiai kutatások a Maros mentén, a Lapádi-platón*

10:00–10:20

Konnát Árpád (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest): *Pengeélen – szálfejszerek az erdélyi avar fegyveres sírokban*

10:30–10:50: Kávészünet

10:50–13:00 – Moderátor: Szenthe Gergely

10:50–11:10

Gáll Erwin (Vasile Pârvan Régészeti Intézet, Bukarest) – Nagy Szabolcs (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár) – Horváth Anikó (Atommagkutató Intézet – ATOMKI) – Bindea, Diana (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár) – Major István (Atommagkutató Intézet – ATOMKI): *Az Erdélyi-medence első honfoglalás kori*

veretes tarsolyos sírjának interdiszciplináris elemzése. Kolozsvár-Szántó utca 25. sírjának vizsgálata

11:10–11:30

Takács Miklós (PPKE Régészettudományi Intézet; HUN-REN Régészeti Intézet): *A Szerémség a 10–11. században, az újabban közölt régészeti leletanyag tükrében*

11:30–11:50

Keresztes Tímea (Zilahi Megyei Történelmi és Művészeti Múzeum): *A vártelki kora középkori temető ékszerleletei. Előzetes adatok a 2022-2023-as ásatások eredményeiről*

11:50:12:10

Blaskó Marius (Vasile Pârvan Régészeti Intézet, Bukarest) – Gáll Erwin (Vasile Pârvan Régészeti Intézet, Bukarest) – Gindele Róbert (Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti): *A valkányi 10–11. századi temető érmeleletei*

12:10–12:30

Darvas Lóránt (Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda): *Késő Árpád-kori rituális temetkezés? Egy csíkszentkirályon feltárt temetkezés kérdései*

12:30–12:50

F. Porsztner Kitti (Körösvidéki Múzeum, Nagyvárad): *Egy kora középkori település a Sebes Körös mentén. Előzetes jelentés Szentandrás (Bihar megye) – Mérnök Árok/II. lelőhely régészeti feltárásáról*

13:00–15:00: Ebédszünet (Park Vendéglő)

15:00–17:00 – Moderátor: Takács Miklós

15:00–15:20

Romát Sándor (Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár): *Központi helyek kérdése a Nagykárolyi síkságon az Árpád-korban*

15:20–15:40

Belbe Sebastian Emil (Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti): *Régészeti és történeti adalékok a Szamos és Homoród közének középkori településhálózatához*

15:40–16:00

Süket Levente-Mátyás (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Kérdések a Hargita környéki vaskohászat kapcsán (13–16. század)*

16:00–16:20

Botha-Lőrincz Adrienn (Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola): *A várépítészet kezdetei a középkori Erdélyben. Kutatástörténeti áttekintés*

16:20–16:40

Botár István (Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda): *Régi utak a határvidéken 1. (Csík)*

16:40-17:00: Kávészünet

17:00–19:00 – Moderátor: Botár István

17:00–17:20

Jakab Attila (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza): *A nagyajtai unitárius templom régészeti kutatása 2019-ben*

17:20–17:40

Botha Zoltán József (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár) – Sófalvi András (Haáz Rezső Múzeum, Székelyudvarhely) – Vajna Éva-Eunika: *Egy Árpád-kori rotunda és utódai – Régészeti kutatások a nagygalambfalvi református templomban (2019–2020)*

17:40–18:00

Boér Ilka – Sztáncsuj Sándor József – Bajusz Mátyás – Hőgyes Mihály Huba (Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy): *A lemhényi Szent Mihály templom régészeti kutatása (2020–2023)*

18:00–18:20

Fülöp Máté (Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba): *Régészeti adatok Sebesvár fennállásának a végéről*

18:20–18:40

Hőgyes Mihály Huba – Sztáncsuj Sándor József – Bajusz Mátyás (Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy) – Balázs Sára (Eötvös Loránd Tudományegyetem,

Budapest): *„Nec timide, nec tumide”*. A Székely Nemzeti Múzeum régészeti kutatásai a sepsikőröspataki Kálnoky-kastélynál 2019–2021 között

18:40–19:00

Laczkó Nándor (Cloudscale Digital, Csíkszereda): *Műemlékek mérési eredményei a fotogrammetria módszerével*

19:00: A konferencia zárása

20:00: Vacsora (Park Vendéglő)

NOVEMBER 26, VASÁRNAP

8:00: Reggeli (Park Vendéglő)

Opcionális program:

10:30 – Tárlatvezetés a Székely Nemzeti Múzeum *Géniuszek a hősök mögött* című új kiállításán. A tárlatvezetést Tóth-Bartos András tartja.

11:30 – Látogatás a Református Vártemplomban.

Hazautazás

KIVONATOK

Bajusz Mátyás – Boér Ilka (Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy): „...bélyeges tégláikról szívesen venném a pacskolatot.” *Téglás Gábor és a Székely Nemzeti Múzeum kapcsolata*

Téglás Gábort eleinte az őskor régészete foglalkoztatta, majd a dákok és a rómaiak hagyatékát kutatta és vizsgálta, a róla szóló tudománytörténeti írások is elsősorban ezekre a tanulmányaira koncentráltak. A Székely Nemzeti Múzeum intézményi irattárában több levélváltás maradt fenn háromszéki érdekltségű (rész)kutatásaihoz kapcsolódóan. Téglást szakmai kapcsolatain túlmenően családi szálak fűzték Sepsiszentgyörgyhöz, hiszen családja az 1848-as szabadságharc leverését követően a városban telepedett le, testvérei már itt születtek, tanulmányait is még itt kezdte meg az enyedi kollégiumi éveket megelőzően. Gyermekkorának színhelye azonban mindig fontos része maradt az életének. Helyi kötődését jól mutatja, hogy 1884-től kezdődően viszonylag rendszeresen közöl kezdetben a *Székely Nemzet*, majd a *Székely Nép* hasábjain, hosszabb-rövidebb tudománynpszerűsítő írásait egészen 1916-os haláláig minden évben megküldte az újság karácsonyi mellékletébe.

Ballai Álmos Dániel (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Andrásháza, Órát. Egy elfelejtett őskőkorszaki lelőhely azonosításának lehetőségei*

Az Erdélyi-medence paleolitikumának kutatása a 19. század végén vette kezdetét, azonban a mai napig nem tudott a többi korszakhoz hasonlóan, az egész régióra kiterjedő, hiteles rétegtani és abszolút kronológiai adatokkal ellátott tudásanyagot létrehozni, különösen az alacsonyabb domborzati szinteken.

A Kolozs megyében található Andrásháza, Órát annak ellenére, hogy a legelőször azonosított paleolit lelőhely Románia mai területén, a múlt század közepe óta fokozatosan feledésbe merült a szakirodalomban és csak tovább bővítette az őskőkorszakinak vélt felszíni leletgyűjtések listáját.

Az előadás a mesteri disszertációhoz végzett kutatásom eddigi eredményeit kívánja bemutatni, szemléltetve a korszak kutatásának nehézségeit, illetve a felszíni gyűjtésekből levonható megfigyelések sokszínűségét.

Barbocz Beáta (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Megjegyzések a gepida kerámia tipológiájához és datáláshoz*

Az edények fontos szerepet töltenek a különböző társadalmak életében. James S. Skibo szerint a kerámiaanyagot tanulmányozva megfigyelhetjük az adott csoportok szokásait, a társadalom változásait, kapcsolatait, hagyományait. A kerámiakészítés minden lépése a fazekas egy-egy döntésének leképződése (az agyag kiválasztásától, az edények utókezeléséig) amelyet különböző hagyományok és szabályok alakítanak. A kerámia a mindennapok fontos eleme, az élelem és italok előállításában, azok felszolgálásában és fogyasztásában, vagy tárolásában egyaránt jelen van. A gepida edények tipológiai besorolása számos kérdést vet fel. Az edények tipológiai besorolásánál azok készítéstechnikáját, funkcióját, díszítéstechnikáját, a leletkörnyezetet (bizonyos esetben sírmellékleteket) vettem figyelembe. Az edénytípusok és díszítéstechnikák datálásához a sírokból származó edények esetében a sírmelléklet további elemei nyújthatnak támaszpontot a datáláshoz.

Belbe Sebastian Emil (Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti): *Régészeti és történeti adalékok a Szamos és Homoród közének középkori településhálózatához*

A kutatásom során az első és legfontosabb kérdés mely felvetődött, hogy mikortól beszélhetünk konkrét középkori településhálózatról az átalunk vizsgált kistájegységben, ami lényegét tekintve a Szamos alsó folyásának szakaszát jelenti. A középkori Szatmár vármegye gazdag írott forrásokkal rendelkezik, a legkorábbi oklevelek a 12. századból ismertek. Számos történeti munka született (Németh Péter: *A középkori Szatmár megye települése*. 2008; Maksai Ferenc: *A középkori Szatmár megye*. 1940 stb.), amely a vármegye korai történetét az írott források segítségével vizsgálja. Sajnos ugyanez a tendencia nem vetíthető le a régészeti kutatásokra. Az elmúlt években zajlott nagyberuházásoknak köszönhetően több esetben sikerült új, középkorra keltezhető régészeti lelőhelyet azonosítani és kutatni különféle módszerekkel (régészeti kutatások, geofizikai felmérések, légifelderítés, szisztematikus terepbejárás) a Szamos-Homoród területéről. Jelen előadás célja az adott kistájegység településhálózatának az ismertetése. Elsősorban röviden a régészeti lelőhelyek földrajzi helyzetére és anyagi kultúrájára szeretnék kitérni. A továbbiakban pedig a régészeti lelőhelyek kronológiáját összevetni az írott forrásokban található adatokkal.

Berecki Sándor (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely): *Az újósi kelta temető – 50 év után*

Erdélyben a legismertebb kelta temetőt I. H. Crișan és munkatársai tárták fel 1967 és 1974 között Újösön (Fântânele), Beszterce-Naszód megyében. A Melles-patak völgyében található 430 m hosszú és 100 m széles dombháton elterülő lelőhelyet a kutatások során teljesen feltárták. A 84 késő vaskori síron kívül szkíta és gepida temetkezések is előkerültek. Annak ellenére, hogy az újósi kelta lelőhely jól ismert az európai késő vaskori kutatás számára, a kelták erdélyi tartózkodásának teljes időszakát felölelő temetőből mindössze néhány jellegzetesebb sírt, tárgyat vagy jelenséget tárgyaló tanulmány került be a szakirodalomba, melyeket a feltárásokat vezető I.H. Crișan, majd később A. Rustoiu jegyeztek. A 2022-ben elnyert Bolyai János Kutatási Ösztöndíj keretében a késő vaskori temető tudományos feldolgozására és a temetőt bemutató kötet kéziratának előkészítésére vállalkoztam. Az előadás az ösztöndíj keretében eddig elvégzett kutatások eredményeit foglalja össze.

Blaskó Marius (Vasile Pârvan Régészeti Intézet, Bukarest) – Gáll Erwin (Vasile Pârvan Régészeti Intézet, Bukarest) – Gindele Róbert (Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti): *A valkányi 10 – 11. századi temető érmeleletei*

A valkányi 10–11. századi temető a földrajzi Bánság e korszakból ismert legnagyobb temetkezőhelye. A temetőben I. (Szent) Istvántól Salamonig követhető pénzek a temető 11. századi evolúciója szempontjából is nagyon lényeges időrendi adatsort képviselnek. Következtetésképpen, az előadás a temető sírjaiból előkerülő kora Árpád kori érmék elemzése mellett bepillantást próbál adni a temető időrendjében is.

Boér Ilka – Sztáncsuj Sándor József – Bajusz Mátyás – Hőgyes Mihály Huba (Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy): *A lemhényi Szent Mihály templom régészeti kutatása (2020–2023)*

A lemhényi Szent Mihály templom Kovászna megye észak-keleti részén, a Lemhény és Kézdialmás közötti Szent Mihály-hegyen található, jelenlegi formájában az 1777-es barokk átépítés jellegét őrzi. A szakirodalom már a 19. századtól kezdődően említi az együttest, elsősorban a templomot övező erődítés kapcsán. Az épület középkori előzményéről viszonylag kevés információ állt rendelkezésre, elsősorban a Bordi Zsigmond Lóránd 2011-es, az épület külső oldalán, és a kerítőfal mellett folytatott ásatásának eredményeire lehetett támaszkodni. Az épület átfogó felújításával párhuzamosan, a 2020 őszén újraindult régészeti kutatás révén lehetőség nyílt az épület belsejében is kutatni, és így azonosítani a középkori templom egyes

részleteit. A 2020–2023-as ásatások eredményei részben megerősítették, részben pedig kiegészítették a templomra vonatkozó ismereteinket.

Botár István (Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda): *Régi utak a határvidéken 1. (Csík)*

A közvélemény és a szakirodalom is olyan természetes védőfalként tekinti a Keleti Kárpátokat, amelyen a történeti időkben alig volt átjárási lehetőség. Az utóbbi évek terepi, térképészeti kutatásai arról győzték meg, hogy ez a toposz sem tartható: a hegyeket számos kisebb-nagyobb átkelő szeli át, melyek nagy részét elfeledett, felhagyott nyomvonalként ma is azonosíthatjuk. Előadásomban ezekről a hargitai utakról lesz szó.

Botha Zoltán József (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár) – Sófalvi András (Haáz Rezső Múzeum, Székelyudvahely) – Vajna Éva-Eunika: *Egy Árpád-kori rotunda és utódai – Régészeti kutatások a nagygalambfalvi református templomban (2019–2020)*

Az 1333–1334. évi pápai tizedjegyzékekben közvetve megjelenő galambfalvi plébániatemplomból a hajó kora gótikus nyíláskeretekkel áttört épületrészlete maradt fenn az utókorra.

Régészeti feltárásunk felszínre hozta a templomhajóval egykorú, félköríves záródású szentély maradványait, és megfigyeléseink szerint a templom ma is álló tornya ugyancsak egyszerre épült a templomhajóval a 14. század első harmadában.

A település első egyházaként egy rotunda maradványait azonosítottuk a földfelszín alatt, mely kör alakú hajóból és patkóíves apszisból állt. Felmenő falazata téglából és kőből épült, az alapfalak helyett ún. döngölt agyagalapozású technikát használtak. Hajójának északkeleti vonalához illeszkedő, múmia alakú sírgödörben feltárt temetkezés csontjainak C-14 vizsgálata a körtemplom létesítésének idejét a 12. század közepére keltezte, elbontására a 14. század első felében került sor.

A templom északi oldalán, annak tengelyétől néhány fokkal eltérő, poligonális záródású kőépület maradványai kerültek feltárára. A klasszikus/késő gótikus sekrestye építésével egy időhorizontba tartozó igényes falazású kőépület eredeti rendeltetését egyelőre találgatjuk: formai kiképzése temetőkápolnát sugall, viszont boltozott földalatti tere meglehetősen egyedül a hasonló építmények sorában, székelyföldi környezetben, és analógiái elsősorban Erdély déli részén találhatók (karnerek).

A klasszikus/késő gótikus szentélyben található kőkripta kutatása során egy erősen bolygatott sírkamra került napvilágra, melyben több csontváz szétdúlt maradványait

azonosítottuk (a késő középkorban – kora újkorban több nemesi családnak volt birtoka Galambfalván).

Botha Zoltán József (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): Székelyudvarhely – Kadicsfalvi rét régészeti lelőhely bronzkorának anyagi kultúrája

Székelyudvarhely területén, a Kadicsfalvi-réten az elmúlt két évtizedben (2007–2008, 2016–2017, 2018, 2020) végzett régészeti feltárások nagy jelentőséggel bírnak az erdélyi és székelyföldi régészet történetében, napjainkig nem történt hasonló volumenű feltárás a térségben. A kutatás során Erdély napjainkig ismert legnagyobb feltárt kora népvándorláskori települése és bronzkori településmaradványok láttak napvilágot.

Az ipari park területén a beruházásokat megelőzően, közel 4 hektáros területen, gépi és kézi munkaerővel, több hónapos terepi kutatómunkát és feldolgozási munkálatokat követően jelentős mennyiségű tárgyi leletanyag és tudományos ismeretanyag halmozódott fel, ezek segítségével jobban megismerhettük az itt élt népeket.

A bemutatóm során a kedvező földrajzi adottságú vízparton, az ártér peremén megtelepedő bronzkori népek telepjelenségeit/objektumait és anyagi kultúráját fogom bemutatni. Az összességében feltárt 1400 objektumból negyede sorolható a bronzkori népek hagyatékához. A bronzkori objektumokból (elsősorban tárolóvermek, valamint cölöplyukak, amelyek lepusztult felszíni épületekre utalnak) jelentős mennyiségű tárgyi leletanyag került elő, amelyet az edénytöredékek, kerámiatárgyak, állatcsontok, őrlőkövek, agyagnehezékek alkotnak. Az itt élt bronzkori népesség állattartással, növénytermesztéssel, halászattal, vadászattal foglalkozott.

A tárgyi hagyatékuk legfőbb elemeit a gazdag formakinccsel és díszítőmotívumokkal ellátott edények teszik ki: fazekak, tálak, csészék, amelyeket gazdagon díszítettek összetett geometria formákból kiképzett díszítőelemekkel, nagyméretű tárolóedények is megtalálhatóak, kultuszaik gyakorlásában használhatták a négykaréjos tálakat, továbbá a hétköznapi tevékenységekre utaló kanalak, agyagnehezékek, hordozható tűzhelyek töredékei is előkerültek a lelőhelyről. Ezek összessége segít megismerni a bronzkorban itt élt népeket.

Botha-Lőrincz Adrienn (Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola): A várépítészet kezdetei a középkori Erdélyben. Kutatótörténelmi áttekintés

Az egykori Magyar Királyság korai időszakában, az Árpád-korban létesített várak kutatása és tanulmányozása, napjainkra már több évtizedes múltra visszatekintő részét képezi a magyar medievisztikának. E korai erődítések keletkezésének

körülményeivel, datálásával és funkciójával kapcsolatosan, habár a kutatóknak sikerült mostanra egy többé-kevésbé egységes álláspontot megfogalmaznia, továbbra is maradtak olyan tényezők, amelyek megnehezítik e szakterület előmenetelét.

A módszertani nehézségek – a középkori magyar állam részét képező – Erdély Árpád-kori várainak kutatását is befolyásolták, mindamelllett, hogy a régió történetét nagymértékben meghatározta, hogy három nemzet kereste és mai napig keresi benne múltját. Ennek tükrében, nem véletlen, hogy az erdélyi várkutatás több, mint egy évszázados múltja során, gyakran eltérő módon értelmezték a régészeti kutatások eredményeit, attól függően, hogy a kutatók éppen milyen ideológiai kényszer hatására végezték az ásatásokat, illetve, hogy az adott időszakban milyen nézetek és teóriák voltak elfogadottak.

Az előadás során nem célozom bírálni az előző évszázad mai szemmel nézve meghaladott kutatási módszereit és sok esetben téves preconcepcióit, inkább a feltárások érdemi eredményei kerülnek bemutatásra, amelyeket mai napig mérvadónak tekinthetünk Erdély Árpád-kori várainak kutatásában.

Daczó Levente (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest) – Dobos Alpár (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár) – Ferenczi László (Károly Egyetem, Prága) – Gáll Erwin (Vasile Pârvan Régészeti Intézet, Bukarest) – Rác Zsófia (ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest) – Urák Malvinka (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár) – Szenthe Gergely (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest):
Régészeti topográfiai kutatások a Maros mentén, a Lapádi-platón

Az előadás egy 2022 tavaszától induló, korai középkori hálózatokat: megtelepedést, termelési és elosztási rendszereket kutató projektben végzett régészeti topográfiai munka menetéről, első eredményeiről számol be (a TKP2021-NKTA-24 kódú NKFI projekt teljes futamideje 2022–2025). A projekt egyik fókusza Erdély kora középkori, 7–11. századi fejlődésének kutatása, különös tekintettel a régió avar korára. A késő avar korban az avar jellegű hagyaték által jellemzett terület bizonyos mértékben lecsökkent, a Maros Erdélyi-medencei középső folyásának környezetére koncentrált. Elsődleges célunk, hogy a területre eső három sötömzs (Torda, Marosújvár, Kisakna) környezetében vizsgáljuk e fontos nyersanyag esetleges kitermelésére utaló nyomokat. A projektben már ásatásra is sor került, amelynek segítségével ellenőrizni tudjuk és további adatokkal egészíthetjük ki településtörténeti adatsorunkat. Az előadásban bemutatandó intenzív terepbejárás a Marostól délre fekvő terület történeti korokban emberi megtelepedésre alkalmas részeire helyezi a hangsúlyt. A minden korszak hagyatékára kiterjedő gyűjtés első szezójának anyaga korszakmeghatározásra, és GIS módszerrel, bizonyos szempontok szerint már

feldolgozásra került. Egy szűkebb területen (Marosnagy lak–Száravámtanya–Ispánlaka–Miklóslaka határa), az őskortól a középkorig terjedő időszak anyagán előzetes településtörténeti következtetések levonására is lehetőség nyílik.

Darvas Lóránt (Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda): *Késő Árpád-kori rituális temetkezés? Egy csíkszentkirályi feltárt temetkezés kérdései*

2022 szeptemberében egy csíkszentkirályi régészeti felügyelet során egy 1,70 m kör alakú gödörben két gyermek rossz megtartású vázát azonosítottuk. A vázak alatt a gödör aljára elhelyezve, többnyire mezőgazdasági tevékenységhez köthető fémtárgyat azonosítottunk. Úgy a vázak, mint az előkerült tárgyak felületén égés nyomait lehetett megfigyelni.

Dobos Alpár (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár): *Gepidák az autópályán. Új népvándorlás kori lelőhelyek Erdély északnyugati részén*

A népvándorlás kor folyamán a Kis-Szamos völgye Erdély egyik legjelentősebb mikrorégiója volt, amely – az Erdélyi-medence más régióival összehasonlítva – viszonylag jól kutatott. Ugyanakkor, a régészeti feltárások intenzitása nem volt egységes a folyó vízgyűjtő medencéjének területén: az eddig ismert lelőhelyek főleg Kolozsváron és környékén sűrűsödnek, a mellékfolyók völgyeiben jóval ritkábbak.

A fenti képet részben árnyalták az észak-erdélyi autópálya Magyarnádas–Pusztatopa szakaszának megelőző feltárásai, melyekre részben 2017-ben került sor, majd a munkálatok hirtelen leállása után 2021-ben folytatódtak a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum vezetésével. Az autópálya szakaszon összesen 16 lelőhely került feltárássra, melyek közül három esetben kerültek elő népvándorlás kori leletek.

Az előadásban két gepida kori temető bemutatására kerül a hangsúly. Magyarsárdon (Ro: Șardu) egy 48 síros temetőrészlet került feltárássra 2021-ben. A temetőt három irányba sikerült lehatárolni, a keleti széle kívül esett a nyomvonalon. A sírok kivétel nélkül nyugat–kelet tájolásúak és többé-kevésbé sorokba rendeződnek, ugyanakkor kisebb sírcsoportok is elkülöníthetők. A sírfelnyitás aránya rendkívül magas, ennek következtében csak kisszámú kronológiailag értékelhető sírmelléklet maradt fenn. A temetőt részben egy kora népvándorlás kori településre ásták rá, amely a leletek (többnyire kerámiatöredékek) alapján a 4. századra – 5. század elejére keltezhető.

A másik temető Pusztatopán (Topa Mică) került elő. Összesen 110 sír került feltárássra, melyek közül mindössze egy volt bolygatatlan. Északi irányban a temető folytatódik az autópálya nyomvonalán kívül. Ebben az esetben is a sírok nyugat–kelet tájolásúak és viszonylag szabályos sorokba rendeződnek. Struktúra szempontjából

három nagyobb sírcsoport különíthető el. Az intenzív sírbolygatás következtében Pusztatopán is kevés kronológiailag releváns sírmelléklet került elő, ezek jelentős része kerámia edény.

F. Porsztner Kitti (Körösvidéki Múzeum, Nagyvárad): *Egy kora középkori település a Sebes Körös mentén. Előzetes jelentés Szentandrás (Bihar megye) – Mérnők Árok/II. lelőhely régészeti feltárásáról*

A Nagyváradot az A3 autópályával összekötő gyorsforgalmi út nyomvonalán a Körösvidéki Múzeum régészei 9 lelőhelyet azonosítottak, melyek feltárására 2022 tavaszán került sor. Előadásomban a II. lelőhelyen feltárt kora középkori településrészletet és annak leletanyagát mutatom be. A lelőhely, Szentandrás községtől észak-keletre, a Sebes Körös bal partjának első teraszán fekszik. A régészeti feltárás több mint 5000 négyzetméter felületen zajlott, melynek során összesen 50 kora középkori település objektumot tártak fel. A telepobjektum nagy részét a földbe mélyített házak, a különböző méretű gödrök, külsőkemencék és a hozzájuk tartozó munkagödrök alkotják.

Fábián Boglárka (Szépművészeti Múzeum, Budapest; Debreceni Egyetem, Történelmi- és Néprajzi Doktori Iskola): *Claudius Victor aquincumi sírszobra*

Az előadás egy mészkőből faragott császárkori büsztről szól, ami 1993-ban a Bécsi úton, az aquincumi katonaváros nyugati temetőjében került elő. Az életnagyságot meghaladó mellkép felirata – T(itus?) Cl(audius) Victor C A(?) – szerint a legio egyik altisztjét ábrázolta, de a pontosan dokumentált lelőhely és a felirat ellenére a darab olyan atipikus ikonográfiai és faragási jellegzetességeket mutat, ami értelmezését is megnehezíti. A viseleti elemek, az ikonográfiai jegyek és a megfigyelhető faragástechnikai részletek vizsgálatával az előadás egyik célja az ábrázolt személy kilétének meghatározására. A büszt emellett a császárkori funerális plasztikában jellemző önreprezentáció szabad kifejezési formáinak egyik legkülönlegesebb aquincumi példája.

Fábián István (MOGYTTE Marosvásárhely): *Kísérleti régészet és hagyományőrzés: a római légiós pajzsok*

A római hadseregről alkotott hagyományos közfelfogás számos forrásból: művészeti, korai filmográfia és a romantikus irodalomból származik. Az akadémiai nézőpont eltér ezektől a nézetektől, és szilárdabb, kézzelfoghatóbb bizonyítékokon alapul: ókori irodalom, szobrok, falfestmények és régészeti bizonyítékok. Az utóbbi

években megbízhatóbb bizonyítékokon alapuló nézetek születtek a római hadseregről, amint a múzeumokban és az élő történelem bemutatóin látni lehet.

A római pajzs fő funkciója, a harcos védelme bármilyen fegyverrel vagy ellenséges akcióval szemben, ezért különös figyelmet fordítottak a gyártására. Bár látszólag egyszerűnek tűnt, az elkészítés technológiája, a fegyver előállításakor sem egyszerű. Rétegelt lemez, bőr, vas alkatrészek, valamint a darab összeszerelése, bizonyos technikai tudást igényel, és ugyancsak bizonyos anyagi és technológiai erőforrásokat. A történeti hagyományőrzők szimulált harci helyzetekben, nyilvánvalóvá váltak olyan tényezők, amelyek hatással vannak az építési módszerekre, a harci használatra, a kopásra, sérülésekre, javítási és cserearányokra. A *reenactorok* pajzsai modern anyagokból készülnek és míg az alakja közelíthet a Traianus oszlopon látott pajzsokhoz, mégsem teljesítené a Traianus oszlopon látott funkciókat és a használatuk nem ugyanolyan.

Nyilvánvaló, hogy a római mesterember nem férhetett hozzá a modern, előre formázott rétegelt lemezekhez vagy a modern ragasztóhoz, és nem is rendelkezett modern csavarokkal a rétegelt lemezek rögzítéséhez. Viszont többet tudott a különböző fafajták tulajdonságairól, a fűrészárúkról, a nyersanyagok szélesebb választékához férhetett, valamint sokéves tapasztalattal rendelkezett, míg az átlagos rekonstruktor nagy százalékban csupán egy lelkes amatőr.

A jelen tanulmány nem állítja, hogy végleges választ ad arra, hogy kéne egy „valódi” római pajzsot készíteni és karbantartani, de számos lehetőséget kínál (elméleti és gyakorlati alapon), és megvitatja a megvalósíthatóságukat.

Fejér Eszter (ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest) – Berecki Sándor – Németh Rita – Rezi Botond (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely): Újabb kutatások Mezősámsond-Pogányvár (Șincai-Cetatea Păgânilor) késő rézkori lelőhelyen

Mezősámsond-Pogányvár a 19. század óta ismert régészeti lelőhely, ahol az 1970-es és 1990-es években több ásatás is folyt Valeriu Lazăr vezetésével. A Lekence-patak menti dombvidéken található késő rézkori/kora bronzkori, teraszos szerkezetű településről a Coțofeni-kultúra gazdag emlékanyaga ismert, de a Schneckenberg-kultúrához köthető leletek is előkerültek. A korábbi feltárások és a róluk elérhető dokumentáció ugyanakkor kevés kielégítő adattal szolgálnak a település belső struktúrájáról, időrendjéről, használatának módjáról, a környező területekkel való kapcsolatáról.

A lelőhelyen a Maros Megyei Múzeum és az Eötvös Loránd Tudományegyetem közötti együttműködés keretében 2022-ben indultak újra a terepi kutatások. A projekt

célja, hogy non-destruktív módszerek alkalmazásával és újabb feltárásokkal pontosabb képet alkothassunk a lelőhelyről és környezetéről. Az előadás a bilaterális program első eredményeit mutatja be.

Fülöp Máté (Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba): *Régészeti adatok Sebesvár fennállásának a végéről*

Sebesvár 2018–2021 között lezajló felújítási munkálatait régészeti feltárás előzte meg, amely során igen jelentős, a vár 17–18. századi fennállásának a végéhez köthető adat látott napvilágot. A 2022-ben megvédett mesterszakos diplomamunkámban a vár kerámia leletanyagának feldolgozását végeztem el. Ennek során sikerült néhány építéstörténeti és rétegtani következtetést végezni. Előadásomban arra teszek kísérletet, hogy e megállapításokat összevegyem a Sebesvárra vonatkozó – és ekkor igen megsokasodó – írásos és képi forrással, ezáltal rekonstruálva a vár fennállásának utolsó évtizedeit. Fény fog derülni az I. Apafi Mihály fejedelemsége alatt végvárként funkcionáló Sebesvár megerősítési kísérleteire, a várudvar belső épületeinek beazonosításának lehetőségeire, illetve a Rákóczi-féle szabadságharcot követő felhagyás régészeti és történeti tanúságaira.

Gál Szilárd-Sándor (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely) – Demjén Andrea (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár) – Ioana Meleg (Institutul de Speologie Emil Racoviță) – Florin Gogâltan (Román Akadémia Régészeti és Művészettörténeti Intézet, Kolozsvár) – Călin Ghemiș (Körösvidéki Múzeum, Nagyvárad) – Viorel Lascu (Institutul de Speologie Emil Racoviță): *Atipikus bronzkori temetkezések embertani elemzése a Bihar megyei Toplița barlangban*

A Bihar megyei Toplița (Izbucul Topliței de Vida) barlang a Királyerdő-hegység alatt elterülő karsztrendszer (Răcaș fennsík) egyik legérdekesebb képződménye. Az első tudományos kutatás Emődi János és Halasi Gábor nevéhez fűződik a 80-as évekből, ezt Călin Ghemiș, Mihai Rotea, Ioana Meleg és Viorel Lascu folytatta 2018-ban. A kutatás újabb lendületet 2022-ben kapott Florin Gogâltan és Ioana Meleg vezetésével. A közel 350m hosszú barlangrendszer két szintre osztható: egy száraz- és egy vizes barlangra. A vizes barlangrendszer mélyén található „Halottak terme” („Sala mormintelor”) egyedülálló régészeti lelőhely. A neolitikumtól, a rézkoron keresztül a bronzkorig számos régészeti kultúra rituális tere és temetkezési helye volt. A kutatás célja in situ dokumentálni a leleteket multidiszciplináris módszerekkel (régészeti dokumentáció, üledék vizsgálat, antropológiai és archaeo-zoológiai elemzés stb.).

Gáll Erwin (Vasile Pârvan Régészeti Intézet, Bukarest) – Nagy Szabolcs (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár) – Horváth Anikó – Bindea, Diana (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár) – Major István: *Az Erdélyi-medence első honfoglalás kori veretes tarsolyos sírjának interdiszciplináris elemzése. Kolozsvár-Szántó utca 25. sírjának vizsgálata*

A római Napoca város DK-i részén, 1985–1986-ban, a 2–3. századi temető kutatása során 26 honfoglalás kori sírt is feltártak. A lelőhelyet a Kövespad ÉNy-i szélén, a Zápolya utcai temetőhöz viszonyítva egy szinttel feljebb, egy magasabban fekvő terasz platóján regisztrálták. Ez a néhai római Napoca DK-i részéhez tartozó 800 m széles IV. számú terasz, amely egy meredek lejtőben végződik.

E lelőhely közvetlen közelében ismert a györgyfalvi (ma: Gheorgheni) Potaissa (ma: Turda, Torda) irányába tartó római út nyomvonala. A temetőt részlegesen tárták fel, további sírok rejtőznek tehát a föld alatt.

A temető sírjai sorokba rendeződtek: összesen két csoportot sikerült elhatárolni, ezek érdekessége, hogy mindhárom szablyás temetkezés a második sírcsoportban került elő. A sírok tájolása ÉNy–DK-i irányú. A temető egyetlen lovas temetkezését, a IV. típusú összehajtott lóbőrös változatot a 25. senilis, 60–65 éves férfi csontvázat tartalmazó sírból ismerjük (4–5 éves ménnel), ugyanabból, amelyből a temető legfontosabb lelete, a combcsontokra helyezett, veretekkel díszített tarsoly került elő.

A tarsolyt díszítő veretek párhuzamainak jelentős része jól integrálódik a 10. századi hatalmi hálózatot leképező régészeti környezetbe, azonban egy része túlmutat a Kárpát-medencén. A korszakban matuzsálemnek számító férfi és lovának ¹⁴C mintái egyértelműsítik egyrészt azt a tényt, hogy nem lehetséges a temetkezés időpontját a 10. század első két harmadába helyezni, másrészt a 10. század második felében való keltezése azt is tényszerűsíti, hogy a veretes tarsolyok és a tarsolylemezek időben párhuzamos divattermékek, így a humán tudományokban népszerű evolucionista felfogás, miszerint az egyik tárgyból fejlődik a másik nem relevánsak ebben a tekintetben sem, és ez esetben véglegesen mellőzhető is.

A kérdések zöme marad: a férfi (és a közössége) már Kolozsváron születtek, vagy máshonnan vándoroltak be és foglalták el a régiót? Erre eléggé pontos adatok állnak a rendelkezésünkre a stroncium minták alapján! A Szántó utcai közösség rokonságban és annak milyen formájában (szociológiai vagy biológiai, vagy éppen mindkettő) volt az innen 400, illetve 550 méterre temetkező Zápolya utcai és Kalevala utcai közösségekkel? A több mint húsz évvel ezelőtt feltárt kolozsvári temetőrész jelentősége a nagy mennyiségű fegyverlelete miatt leginkább a Zápolya utcaival mérhető össze, a temető ezen esetben is nem a nemesfém-gazdagságban, sokkal inkább a férfiak „felfegyverzettségében” tűnik ki.

Több csontváz előrehaladott kora ugyanakkor arra is rámutat, hogy e közösség általános egészségügyi állapota a hús fogyasztásával bevitt értékes fehérjeforrásoknak köszönhetően jobb lehetett az erdélyi közösségek átlagánál.

A Szántó utcai temető közösségének speciális helyzetét nyilvánvalóan a fegyverek biztosították és azok is szimbolizálták: életükben és halálukat követően egyaránt. A vezetőjük pedig – úgy tűnik a régészeti anyag alapján – a 25. sírban talált szablyás, lovas, veretes öves és eddig erdélyi párhuzam nélküli veretes, tarsolyos, mongolid kinézetű idős korú férfi.

Gindele Róbert (Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti): *Betekintés a szabad dákok régészetébe. Kutatási tradíciók és új feltárások*

A szabad dákok régészeti kutatásának a csúcspontja a román kommunizmus évtizedeire tehető. Az 1950-es és 1960-as években szinte minden megyében folytak kisebb-nagyobb feltárások, melyek a Kr. u. 2–3. századok hamvasztásos temetőit és telepeit célozták meg. A több ezer hamvasztásos sír első sorban Moldova és Havasalföld magas síkságain és dombvidékein jelentek meg. Az alacsonyabb, Dunához közeli síkságon szarmata sírleleteket tártak fel, de ezeket sajnos nem követték hasonló, a szabad dákokhoz kapcsolódó szisztematikus kutatások. Ha a Dáciától nyugatra elterülő dombvidékre és síkságra pillantunk megállapíthatjuk, hogy a hamvasztásos dák sírok két csoportban, a Szamos és a Maros völgyében koncentrálnak. A kommunizmus éveinek terepi kutatásai alapján több monográfia is megjelent: keleten Gheorghe Bichir, nyugaton Sever Dumitraşcu tollából.

Több mint három évtized után egyre inkább felmerül a szabad dákok régészeti nyomainak újraértékelése. Moldovában több régi temető ásatást feldolgozó tanulmány/kötet jelent meg, míg a Partiumban/Bánátban több település került feltárásra. Megemlíteném itt a Szatmár megyei aranyosmeggyesi fazekasközpontot és néhány Arad megyei autópálya ásatáson feltárt teleprészletet.

Arad mellett még 2010-ben tártak fel az A1-es autópálya építésénél, mintegy 1,5 hektáron egy 106 objektumból álló teleprészletet, melynek most folyik a monografikus feldolgozása. A feltárt teleprészletről hiányoznak a házak, kutak, kemencék vagy más, ipari tevékenységre utaló nyomok, kizárólag gödrök kerültek elő. Tipológiai szempontból megtalálhatóak a tipikus, méhkas alakú tárolóvermek de más, nem jellemző objektumformák is. A leletanyag majdnem kizárólag kerámia, nagy számban megtalálhatóak az ún. dák csészék és a plasztikus díszítéssel ellátott kézzel készült fazekak. A korongolt kerámiára jellemzőek a szarmata típusoktól eltérő, kihajló peremű tálak vagy a nagyméretű tároló edények töredékei. A néhány fémtárgy a 2. század közepére/második felére keltezi a feltárt teleprészletet.

Gyurka Orsolya (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Adatok a késő bronzkori halomsíros kerámia datálásához Északnyugat-Romániában*

A Kr.e. 16. században jelentős társadalmi és gazdasági átalakulások mentek végbe Északnyugat-Romániában, amely a középső bronzkori tell-települések felhagyásában és a halomsíros anyagi kultúra megjelenésében mutathatóak ki. A Kraszna, a Sebes-Körös folyók és a Meszes-hegység által közrezárt területen, valamint a magyarországi Hortobágy és Nyírség régiójában, a helyi középső bronzkori és a halomsíros kerámia stíluslemeinek keveredése eredményeként kialakult a szakirodalomban Cehăluţ vagy Hajdúbagós/Pişcolt-Cehăluţ kulturális csoportként ismert kerámiastílus. Jelen kutatás a Hajdúbagós/Pişcolt-Cehăluţ kerámia leletanyag tipokronológiai rendszerezésére tesz kísérletet a rendelkezésre álló radiokarbon dátumok és a kapcsolódó kerámialeletek formai és díszítésbeli jellemzőinek együttes elemzésével, valamint a statisztika nyújtotta módszertani eszközök felhasználásával. A kutatás alapját a szakirodalomban publikált Hajdúbagós/Pişcolt-Cehăluţ típusú kerámialeletek és Tăşnad/Tasnád–Sere lelőhely közöletlen leletgyűjtései alapján összeállított tipológia, valamint a Tasnádról és Krasznarécséről származó ¹⁴C adatok képezik.

Hágó Attila Nándor (Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti): *Egy különleges edénytöredék Piskolt-Kincsverem (Szatmár megye) lelőhelyről*

Piskolt-Kincsverem lelőhely, Piskolt település (Szatmár megye) határától délnyugatra, a Szatmárnémeti-Nagyvárad autóút jobb oldalán található, a Nyírség és Károlyi síkság találkozásánál. A környék a kisebb-nagyobb teraszok és a patakok közelsége miatt a kőkorszak korai fázisaitól kezdődően alkalmas volt a megtelepedésre, ezért a lelőhely széles körben ismert több őskori és koraközépkori időszakot (neolitikum, bronzkor, La Tène, 2–4. század, szláv) felölelő leleteiről.

A helyi lakosok téglakészítéshez szükséges anyagnyerő gödreinek ásása során kerültek elő az első régészeti leletek az 1970-es évek első felében. Ennek köszönhetően indultak el az első tervszerű és mentőásatások, amelyek kisebb-nagyobb megszakításokkal 2007-ig tartottak.

Jelen előadásban egy 1997-ben a középső neolitikum időszakába sorolható, a Piskolt-csoport egyik személgödréből előkerült, különleges formájú és kettős díszítéssel (becsípkedés és festés) ellátott edénytöredéket mutatok be.

A lelet különlegessége, formájában és ebből kifolyólag funkcionálisában rejlik. A régészeti szakirodalomban számos ehhez hasonló lelet került elő, azonban a szakemberek véleménye az edény használatát illetően megoszlik.

A már ismert analógiákat figyelembe véve, megpróbáljuk a Piskolt-Kincsverem lelőhelyen előkerült töredék funkcióját bemutatni.

Hőgyes Mihály Huba – Sztáncsuj Sándor József – Bajusz Mátyás (Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy) – Balázs Sára (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest): „Nec timide, nec tumide”. A Székely Nemzeti Múzeum régészeti kutatásai a sepsikőröspataki Kálnoky-kastélynál 2019–2021 között

Háromszék egyik legjelentősebb világi építészeti emléke, a sepsikőröspataki Kálnoky-kastély, illetve az azt körülvevő birtoktest történeti források alapján már a 16. századtól adatolhatóan funkcionál az egyik legrégebb székely nemesi család birtokközpontjaként.

A romániai államosítás, majd a rendszerváltást követő néhány év „gazdátlanság” következményeként a csupán 1999-ben visszaszolgáltatott épületegyüttes állapota is sürgős állagmegóvási-helyreállítási beavatkozásokat igényelt az időközben hazaköltöző grófi család részéről.

Ezen, jelenleg is folyamatban lévő munkálatokkal párhuzamosan új lendületet kapott az épületegyüttes történeti, művészettörténeti és régészeti szempontú kutatása is. Ez utóbbiakat, Daniela Marcu Istrate és Angel Istrate 2003 és 2006 között lezajlott ásatásait követően a Székely Nemzeti Múzeum munkatársai folytatták.

Jóllehet, a még folyamatban levő felújítási munkálatok a jövőre nézve is további régészeti kutatásokat helyeznek kilátásba, jelen előadás arra tesz kísérletet, hogy eddigi részeredményeinket, 2019 és 2021 közötti ásatásaink tanulságait összegző formában a szélesebb szakmai közvéleménnyel is megismertessük.

Jakab Attila (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza): A nagyajtai unitárius templom régészeti kutatása 2019-ben

2019 őszén került sor a nagyajtai unitárius templom régészeti kutatására, mely a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum, és a nyíregyházi Jósa András Múzeum együttműködésének eredményeképpen jöhetett létre.

A kutatások alapvetően a belső feltáráásra irányultak. Elsődleges célunk annak megállapítása volt, hogy van-e korábbi előzménye a templomnak vagy egyes épületrészeinek. Az ásatás során bebizonyosodott, hogy a jelenlegi szentélynél korábbi, poligonális szentély maradványai vannak a padozat alatt. Egyes részletei jó állapotban maradtak meg, míg máshol későbbi sírbeásások pusztították azt el.

Az egyéb megfigyeléseket nem felsorolva, még érdemes kiemelni, hogy egy kisebb szelvénnel vizsgáltuk meg az elbontott sekrestye maradványait. Ennek maradványai az északi faltól 2 m-re jelentkeztek, lényegében közvetlenül a gypszöngyeg alatt. Ennél

is érdekesebbnek bizonyult, hogy ettől az alapmaradványtól északra, 70 cm-re egy másik, szélesebb alapfal is jelentkezett. A későbbi, roncsolásmentes kutatások alapján bizonyossá vált, hogy egy kétperiódusú sekrestyével van dolgunk, melynek feltárására azonban nem vállalkozhattunk.

Katócz Zoltán (Körösvidéki Múzeum, Nagyvárad): *Gondolatok a Baden kultúra kronológiai helyzetéről*

A Kárpát-medence alföldi területeit benépesítő Baden kultúra észak-keleti regionális csoportja az Ér-vidék mocsaras árterületein helyezkedett el. Minden regionális badeni közösség sajátos anyagi műveltséggel rendelkezik, emiatt hosszú ideig az érmelléki Baden leletek időrendi besorolásához is csupán a relatív kronológia mutatott irányt. A szakirodalomban fellelhető radiokarbon adatok segítségével nagyvonalakban felépíthető a késő rézkor abszolút kronológiai szerkezete, azonban az egyes regionális csoportok lokális hagyományokra épülő karakterisztikus kerámiaművességének pontos keltezésére nem elegendő. Bemutatóm célja nem csupán a könyvészetben felelhető ¹⁴C adatok összegző kiértékelése, hanem az Ér-vidéken elterülő Baden telepek radiokarbon vizsgálatainak az ismertetése. A máig közöletlen radiokarbon adataim ugyanakkor rámutatnak a Baden és a vele szomszédos Coțofeni közösségek kronológiai kapcsolatára is, kihangsúlyozva ezáltal a késő réz korban bekövetkezett társadalmi interakciók sokoldalúságát.

Keresztes Tímea (Zilahi Megyei Történelmi és Művészeti Múzeum): *A vártelki kora középkori temető ékszerleletei. Előzetes adatok a 2022–2023-as ásatások eredményeiről*

A vártelki 2022–2023-as megelőző ásatások összesen 156 sírt és 46 újratemetkezéssel sárgódröt hoztak felszínre. A kommunizmus ideje alatt végzett talajmunkálatok során számos sárgódröt megbolygattak, valamint, nagyon sok sárgódör – az aktuális járósínthez viszonyítva – igen kis mélységekben rajzolódott ki. A csontok legnagyobb része rossz megtartási állapotban került napvilágra, ami részben a kommunizmus ideje alatti munkálatoknak-, részben a talaj kémiai összetételének tudható be. A sírmellékletek legnagyobb részét S végű hajkarikák, gyöngyök, gyűrűk és pénzérmék alkotják.

Konnát Árpád (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest): *Pengeélen – szálfegyverek az erdélyi avar fegyveres sírokban*

Az erdélyi avar fegyveres sírokban a messze legnagyobb gyakorisággal előforduló fegyvertípus a lándzsa, mind abszolút, mind relatív számban. Típusok és darabszám

terén is meghaladja az amúgy legelterjedtebb nomád fegyver, az íj-nyíl jelenlétét. Erdély e tekintetben érdekes kivétel a Kárpát medence egészét tekintve. Előadásomban a tárgyi leletanyag ismertetése mellett ennek a jelenségnek a társadalomrégészeti vonatkozásait szeretném vizsgálni, Erdélytől nyugatabbra levő, avar fennhatóság alatt álló területekkel való összevetésben.

Kovács András (ELTE Régészeti Intézet): *A korai vashasználat színterei. Erdélyi és magyarországi kettős fejű vasbalták értelmezése*

Az európai vaskor kezdeti szakaszának megkerülhetetlen helyszíne Erdély. Itt két helyszínen, Teleac, illetve Csernáton erődített településein kerültek elő a vashasználat, és feltételezhetően a korai vasművesség (Hansen 2019) bizonyítékaként nagy számban az első vastárgyak a Kárpát medence területéről. A Mediterráneum és Erdély, valamint a Kárpát medence korai vasművességének egymáshoz való szoros kötődését a formailag bronzkori eredetű kettős fejű baltatípus igazolja. Mindkét erdélyi lelőhelyen előkerült ilyen vaseszköz, és a Dédestapolcsány-Verebcebérc lelőhelyen folytatott fémkeresős kutatásnak köszönhetően Magyarország is felbukkant egy példány. Előadásomban ezeket a tárgyakat vizsgálom, elsődlegesen funkcionalitás szempontjából, párhuzamba állítva a Ferigile temetőjében talált, A. Vulpe által közölt leletekkel. A kettősfejű balta fegyverként való használatának azonosítása céljából a kísérleti régészet eszközeit felhasználva kívánok további bizonyítékokat szerezni.

Kövecsi Gerzson Ákos (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Kovács Ferencz marosvásárhelyi római felirat gyűjteménye a 19. század második felében*

A 19. második felében a marosvásárhelyi polgárok között kiemelkedő egyéniség volt Kovács Ferencz. Kovács Ferencz 1837-ben született Kőhalmon, egyetemi tanulmányait a Pázmáneumban, Bécsben végezte el, majd a püspökség Gyulafehérvárra és Marosvásárhelyre helyezte ki. Marosvásárhelyen apátplébánosként munkálkodott. Kovács Ferencz részt vett a kulturális életben is, hittanár, néprajzi író és régiségbúvár volt. Elnöke volt a Székely Művelődési és Közgazdasági Egyesület marosvidéki választmányának, a székelyföldi iparmúzeumnak. Továbbá régészeti ásatásokat végzett a maroskeresztúri és sárpataki római castrumok területén. A munkássága alatt összegyűjtött régészeti gyűjteményében fellelhető több római felirat is, melyek Maroskeresztúrról, Hévízről, Gyulafehérvárról és Mikházáról származtak. A tulajdonában lévő római feliratok bekerültek az Alfred von Domaszewski féle *Corpus inscriptionum latinarum III. Supplementum* kötetében is. A gyűjteményről az említett kötetben egyaránt Kovács Ferencz, mint Téglás Gábor is szolgáltatott információt.

Kulcsár Valéria–Istvánovits Eszter (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza): *Egy barbár előkelő sírja a román–magyar határon*

A Szatmári síkságon, a Szamos bal partján található Csengersima falu. A község temetőjének szélén 2009-ben sikerült feltárni egy különleges leletegyüttest. Egy kb. 120 cm magas, 10–15 m átmérőjű kurgán alatt helyben égetett, szórthamvas temetkezés került napfényre. A benne talált közel 1000 tárgytöredék kivétel nélkül erősen átégett, töredékes. A temetkezést egy Cinnamus mesterjegyes Drag 37 terra sigillata keltezi 140–180 post quem.

A 15–20 edény a Przeworsk kultúra jellegzetes leletanyagához tartozik. Már a leletanyag mennyisége és a sigillata is jelzi, hogy előkelő halottat temethettek el itt. Egy ezüstedény maradványa, egy római bronzkancsó töredékei alátámasztják ezt az elképzelést. Ami a legfőbb bizonyíték, az a félszáznál több, páncélhoz tartozó pikkely, amelyet aranylemezzel borítottak. A pikkelypáncélt rendkívül finom sodrony egészítette ki, amelyből megmaradt 237,8 g: 6,3 mm, vastagságú 0,55 mm vastag karikákból fűzték.

A leletegyüttes egyes elemeinek párhuzamait megtaláljuk a Felső-Tisza-vidéken, így pl. Bratovo (Batár)–Halottdomb, Iza, Lazuri (Lázári)–Lubi-tag, Zemplín (Zemplén)–Szélmalom-domb) esetében a helyben hamvasztás és a kurgán alá temetés szokását. A rítus megtalálható a B2–C1 időszak Przeworsk lelőhelyein és kora császárkori erdélyi dák(?) miliőben is. Sok még a kérdőjel, hogy mely szűkebb kultúrkörhöz, kikhez köthetjük a csengersimai előkelő harcost. Minthogy maga a leletanyag egyértelműen a Przeworsk kultúrához sorolható, miközben a korabeli települések leletanyagának sokszínűsége vitathatatlan, a csengersimai és a vele rokon rítusú temetkezések halottai esetében joggal kell a vandál/viktóválokhoz sorolható népességre gondolnunk. A kérdés, hogy bevándorlásuk esetén a Duklai-, az Uzsoki- vagy a Vereckei-hágót kell-e számításba vennünk, esetleg a helyben talált lakosság valamely csoportjának – divatos szóval élve – akkulturációját tételezhetjük föl.

Laczkó Nándor (Cloudscale Digital, Csíkszereda): *Műemlékek mérési eredményei a fotogrammetria módszerével*

Az elmúlt két-három évben számos elsősorban székelyföldi templom, illetve erdélyi kastély átfogó, külső-belső felmérésére kerülhetett sor. A fotogrammetriával mért műemlék épületek mérési eredményeinek bemutatása, valamint az eredményekben rejlő építészeti, régészeti, művészettörténeti lehetőségek vizsgálata alkotja az előadásom témáját.

László Attila: A Székely Nemzeti Múzeum és az erdélyi régészet a 20. század első évtizedeiben. László Ferenc és a Pósta Béla-iskola

Amikor Cserey Jánosné Zathureczky Emília négy évvel korábban alapított családi múzeumát 1879-ben a székely népnek adományozta, az így létrejött Székely Nemzeti Múzeum első őrévé Vasady Nagy Gyulát, a gyűjtemény addig is szakszerű gondozóját nevezték ki. 1881-ben, Vasady halála után a Magyar Nemzeti Múzeum kötelékéből kilépő Nagy Géza vette át a múzeum irányítását. Részletes munkatervet dolgozott ki, amelyben hangsúlyozta, hogy a múzeum „elsősorban is arra van hivatva, hogy a székelyekre vonatkozó mindennemű emlékek tárháza legyen, és pedig nemcsak vásárlás, hanem rendszeres ásatások útján”. Terveit ugyan nem valósíthatta meg maradéktalanul, de munkásságával, közleményeivel, s a múzeumi értesítő első két kötetének kiadásával sikerült felkeltenie a tudományos körök érdeklődését a fiatal intézmény iránt.

Nagy Géza távozása (1890) után a múzeumnak több mint egy évtizedig nem volt régész szakembere. Munkáját László Ferenc folytatta, akit 1901. április 10-én választottak a Székely Nemzeti Múzeum őrévé, és akinek alig három hónappal később már a régész feladatkörében is be kellett mutatkoznia. László Ferenc nem régésznek készült: természetrajz-földrajz szakot végzett és a botanika tárgyköréből doktorált. Megjegyzendő, hogy a kolozsvári egyetemen csak 1898-ban létesült régészeti tanszék és 1899-ben indult el a régészképzés, az Erdélyben új archeológiai iskolát alapító Pósta Béla professzor irányításával.

László Ferencnek a régészet iránti elkötelezettségében és a pályán való elindulásában fontos szerepe volt Wosinszky Mórnak, a régiségtárak országos felügyelőjének, aki 1901 nyarán hivatalos látogatást tett a Székely Nemzeti Múzeumban. Jelentésében megjegyzi, hogy a gyűjtemények ideiglenes kezelését nemrégiben László Ferenc vette át, „ki ugyan még sohasem foglalkozott régészettel, de volna kedve e szakhoz, s nem sok rábeszélés kellett, hogy őt a múzeumnak teljesen megnyertem.” Megjegyzi továbbá, hogy részletes tanácsokkal látta el a fiatal múzeumőrt, kezdve az ásatástól a leletek preparálásáig, lajstromozásáig és kiállításáig, sőt, ásatást is rendezett a város határában fekvő három lelőhelyen, hogy az ásatások körüli gyakorlati útmutatásokat is megadhassa.

László Ferenc, noha nem volt – nem lehetett – a kolozsvári régészeti iskola „terméke”, archeológusi tevékenysége mégis szorosan kötődött a Pósta Béla és munkatársai – különösen Buday Árpád, Kovács István és Roska Márton – nevével fémjelzett tudományos műhelyhez. László erődsdi ásatásainak megkezdése egybeesett Pósta Bélának a régiségtárak országos felügyelőjévé való kinevezésével, aki az 1907-ben elhunyt Wosinszky Mór helyébe lépett. Pósta Béla kezdettől fogva meg volt

győződve a rendszeres erődsdi feltárásoknak a hazai őstörténeti kutatásokon túlmutató jelentőségéről, a feladat elvégzésében bizalmat szavazott László rátermettségének és tekintélyét latba vetve mindent megtett – az országos fórumokon is – a Székely Nemzeti Múzeum tevékenysége, és ezen belül az erődsdi ásatások anyagi támogatása érdekében.

A SzNM régészeti kutatásainak s különösen László Ferenc erődsdi ásatásainak eredményeképpen a sepsiszentgyörgyi múzeum az akkori Európa egyik leggazdagabb újabb kőkori gyűjteményét mondhatta magáénak. 1911-ben már hatodfélezernél is több tárgy képviselte itt a festett kerámia kultúráját, s ezek közül mintegy 3500 az erődsdi, 1000 meg az oltszemi rendszeres ásatásokból származott! Ezt az ígéretes munkát szakították meg az első világháború eseményei és az azt követő történelmi változások. Az évtizedes szünet után lehetőségessé vált folytatás is megíúsult, László Ferenc 1925-ben bekövetkezett váratlan halála miatt. Munkásságát értékelve, talán nem túloz Roska Márton, amikor a Pósta Béla és László Ferenc emlékének ajánlott, a kőkorszak régészetét tárgyaló 1926-ban megjelent könyvében azt állítja, hogy „László Ferenc szűkebb hazájában, Háromszék megyében, állandóan négy ember munkáját végezte szeretettel, becsülettel és önzetlenül. Ennek eredménye, hogy a világ ősrégészeinek egyik Mekkája ma a Tőle naggyá fejlesztett sepsiszentgyörgyi múzeum.”

Molnár Kovács Zsolt (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Stílus és időrend kapcsolatának kérdései az Erdélyi középső bronzkorban*

Az északnyugat-erdélyi terület középső bronzkori fejlődéstörténetének hármass felosztása rétegtani-, tipokronológiai megfigyeléseken és radiokarbon kormeghatározásokon alapul. A térségre vonatkozó közöletlen radiokarbon adatok, illetve a romániai-, magyarországi és szlovákiai szakirodalomban publikált Wietenberg, Otomani-Gyulavarsánd és Füzesabony-Otomani C14 mérések alapján jól körvonalazható a korszak időrendje. Az északnyugat erdélyi Otomani kultúrát illetően a Nagykaroly-Bobáld lelőhelyről 68 darab közlés alatt lévő C14 mérés létezik. Ugyanakkor Horia Ciugudean szívélyes közlése szerint a belső-erdélyi Wietenberg kultúra esetében is több, egyelőre még közöletlen C14 adat van. Az elmúlt években új értékes adatok kerültek publikálására a belső-erdélyi Wietenberg, az északnyugat erdélyi–északkelet-magyarországi Otomani-Gyulavarsánd és a szlovákiai Füzesabony-Otomani illetően. A kultúrák egyidejűségét bizonyítja az Otomani környezetben (régészeti objektumokban) található Wietenberg importkerámia is. Mindezz lehetőséget nyit az adatok együttes pontosabb bayesianus modellezhetőségre. Bayes-féle statisztikai modellezése szerint (2σ) a középső bronzkor időszaka grosso modo Kr.e. 2075–1530 közé tehető.

Az újabb kutatások rámutattak a kalibrációs görbe fluktuációja révén kialakult kalibrálási eltérésekre. Tudatában kell lennünk, hogy a Kárpát-medencei bronzkori időrend a mediterrán-térségéhez hasonló ún. magas kronológia. A kalibrált C14 adatok nyújtotta kormeghatározások valójában fiatalabbak, ez kronológiai periódusonként váltakozva egy átlag 25–45 éves intervallumú időbeli eltérést jelent.

Nagy Norbert (Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti): *A szkíta-kelta kapcsolatok kutatásának jelenlegi állása. Településtörténeti változások Északnyugat-Románia területén*

A szkíták (Szentés-Vekerzug kultúra) Kr. e. 6–4. századokban elfoglalták az Alföld majdnem teljes területét. Ezt követően a 4. század második felében jelennek meg a La Tène kultúra hordozói, a kelták. Az új idegen kultúra és a helyi lakosság kapcsolatával több kutató is foglalkozott már: Márton Lajos, Maráz Borbála, Almássy Katalin, Aurel Rustoiu és Németi János. Utóbbi volt az, aki feltárta a szaniszlói szkíta és a piskolti kelta temetőt. A temetők vizsgálata lehetőséget biztosított Németi számára a kutatások folytatásához. Több évi munkát fektetett a Hallstatt D és La Tène B–C periódusok kerámia tipológiájának kidolgozásába. Ugyancsak a neki köszönhetően ma már közel negyven szkíta és kelta települést ismerünk a Nagykárolyi-síkságon. Emiatt ez a vidék különösen fontos a szkíta-kelta kutatások szempontjából.

Az utóbbi évtizedben az egyre népszerűbbé váló tájrégezés új lehetőségeket nyújtott a településkutatók számára. Ez idáig nem szenteltek nagyobb figyelmet a vaskori temetők és települések térbeli helyzetére, illetve ezek egymáshoz való viszonyára. Előadásom célja összegezni a szkíta-kelta kutatás legfontosabb mozzanatait és jelenlegi helyzetképét, különös figyelmet szentelve a Nagykároly körüli kutatásokra. Emellett szeretnék rávilágítani a kutatás főbb problematikáira is.

Nagy Zsolt-Szabolcs (PPKE Történelemtudományi Doktori Iskola) – Pánczél Szilamér-Péter (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely): *Lószerszám vagy övveret?*

A katonai övek és övtartozékok a katonák személyes tárgyai, melyeket leszerelés után is használhatnak, jelezvén veteranus státusukat. Gyakran egyféle státusszimbólumként értelmezik, de ugyanakkor az adott korszak divatját és az egyének személyes ízlését is tükrözik, sőt egyes díszítő elemek apotropaikus szimbólumokra vagy mitikus ábrázolásokra is visszavezethetők.

Sok esetben az övveretek összetéveszthetők a lószerszám díszekkel is, így jelen előadás a Mikháza területén állomásozó segédcsapat katonai táborában és a hozzá

tartozó katonai vicusban fellelhető övtartozékok és/vagy lószerszám díszek elemzését és értelmezését kívánja bemutatni.

Németh Erika (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza): Császárkori, hamvasztásos sírból előkerült lelet együttes restaurálása

Az előadásomban egy Csengersimán, a román–magyar határ közelében előkerült hamvasztásos temetkezés fémanyagának teljes restaurálását mutatom be. Az általam restaurált tárgyak közé tartozik egy több darabból álló töredékes sodronying, a feltehetően hozzátartozó több mint félszáz aranyozott páncéllemez-lamella, bronz rögök és vas tárgyak. A hamvasztás befolyásolta mind fizikailag, mind formailag a leletek állapotát. A páncéllemez szín- és hátoldalán kialakult korróziós termékbe apró kavicsok-faszén ágyazódtak, helyenként az 1 cm-es vastagságot is meghaladva. A tisztítási folyamat különösen nagy odafigyelést, körültekintést igényelt. A munka során lehetőség nyílt röntgenvizsgálat készítésére. A felvétel a berakás tényét igazolta, valamint megmutatta a tárgy készítése technikai jegyeit. A debreceni Atommagkutató Intézet Örökségtudományi Laboratóriumában a különböző tárgy típusokon mikro-PIXE, mikro XRF technikákkal végeztek méréseket. A restaurálási terv elkészítésénél számba vettem az egyes tárgy típusokat, megvizsgáltam azok korrózióit, és szem előtt tartva a vizsgálati eredményeket kezdtem hozzá a restauráláshoz. A különböző fémtípusok más-más tisztítási eljárást igényeltek. A restaurálás következő lépése a tárgyak passziválása, konzerválása és szükségszerű kiegészítése volt.

Nyulas Dorottya (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): Nem mind arany, ami fém: harmadik századi vasdepók a keleti limesen

Az előadás három nagyméretű vasdepót mutat be, melyek véletlenszerűen kerültek elő a múlt század első két harmadában Dacia provincia északkeleti limese mentén. A márkodi (Mărculeni) lelet, amely egyben a tartományból ismert legnagyobb római kori vasdepó, a mikházi (Călugăreni) segédcsapattábor közelében látott napvilágot és meglehetősen bizonyossággal keltezhető a harmadik század második felére. Ez a leletegyüttes már pusztán a mérete és változatos felépítése miatt is különös figyelmet érdemel. További két, nagyobb volumenű, harmadik századra keltezett depó került elő a székelyudvarhelyi (Odorheiu Secuiesc) katonai tábor mellől, illetve az óvárhelyi (Orheiu Bistriței) segédcsapattáborból. Sajnos ezek nem voltak kellően dokumentálva a megtalálás pillanatában, így mindkét esetben utólagosan lehetett csak (több-kevesebb sikerrel) rekonstruálni az eredeti összetételüket. Az említett három leletegyüttes számos hasonlóságot mutat, úgy szerkezetükben, mint keltezésükben és elhelyezkedésükben, ezáltal felmerül annak a

lehetősége, hogy egyazon folyamat eredményeképp jöttek létre. A depók könnyedén párhuzamba állíthatóak azzal a nagyméretű vasdepó horizonttal, amely főként a Felső-Duna és Rajna menti provinciák keleti határvonalán figyelhető meg a harmadik és negyedik században, illetve amelyet leginkább a gyakori barbár betörések okozta veszélyekkel és bizonytalansággal magyaráztak a kutatók. Az előadás célja egy hasonló értelmezési lehetőség vizsgálata Dacia keleti limesének esetében az említett három vasdepó alapján.

Pánczél Szilamér Péter (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely) – Laczkó Nándor (Cloudscale Digital, Csíkszereda): *A mikházi principia és a pixelek esete*

A mikházi segédcsapattábor parancsnoki épületét 2013 óta kutatja egy nemzetközi kutatócsoport a Maros Megyei Múzeum égisze alatt. Az eddigi feltárások során sikerült az épület két fő építési fázisát elkülöníteni, vagyis a korai fázist a késői kőfázistól. A 3. század második felében elpusztult kőfázis alaprajzi elrendezésének tisztázását követően lehetőség adódott az épület digitális rekonstrukciójára. Jelen előadás ezt a munkafolyamatot szeretné bemutatni.

Petruț Dávid (Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár) – Sorin Cociș (Román Akadémia Régészeti és Művészettörténeti Intézet, Kolozsvár): *Városi fények. Megjegyzések az ókori Napoca római világítóeszközeiről*

A rendszerváltás óta eltelt több mint harminc év alatt Kolozsvár belvárosában zajlott nagyszámú mentőásatás révén jelentős mértékben megnöttek a római kori Napoca városra vonatkozó ismereteink. Ugyanakkor a feltárások gyors üteme miatt az előkerült leletanyag zöme még mindig közöletlen. Továbbá, a római kori világítóeszközök kutatása túlnyomórészt a katonai jellegű lelőhelyekre, elsősorban a katonai táborokra (castra) és az ezeket övező falusias településekre (vici militares) fektette a hangsúlyt, így a mesterséges világítás kérdésköre Dacia provincia urbánus településeinek tekintetében alig ismert. Az elemzés kiindulópontját 30–35 ezidáig nem közölt, nagyrészt a Ferencrendiek utcájában (napjainkban V. Deleu) feltárt insulából származó kerámia-, bronz- és vasmécses képezi, de ugyanakor kitér a korábban már tárgyalt leletekre is. Az előadás célja egy átfogó képet nyújtani a napocai világítóeszközökről, elsősorban ezek használatáról, gyártási helyükről, valamint a beszerzési módjukról.

Puskás József (Keleti Kárpátok Nemzeti Múzeuma) – Sztáncsuj Sándor-József (Székely Nemzeti Múzeum) – Dan Buzea (Keleti Kárpátok Nemzeti Múzeuma) – Berczki Judit (Csíki Székely Múzeum): *A kora bronzkor abszolút kronológiája délkelet-Erdélyben*

Az elmúlt években több délkelet-erdélyi helyszínről küldött szerves anyag minták radiokarbon elemzése lehetővé tette a korszak abszolút időrendjének jobb megismerését. A kora bronzkor (KB) első szakaszát a halomsírok megjelenése és/vagy a kőszekrényes sírok használata jellemzi. Ezeket egyelőre nem sikerült szűkebb időintervallumba szétválasztani, adataink alapján ezek párhuzamos használata körvonalazódik. Ugyanehhez az időszakhoz köthető néhány kulcsfontosságú település, mint például a zabolai telep, vagy a csíkszentléleki település egy korai horizontja. Ebben az időszakban vidékünkön egy erős sztyeppe hatás (is) érzékelhető. Egyelőre délkelet-Erdélyben a Jamnaja elemek nem meggyőzően dokumentáltak, ezzel szemben találkozunk a Gömbamforás kultúra legalább egy sírjával és további szórványos leleteivel.

A KB II periódusban terjed el az ún. Zsögöd-kultúra, amely a legújabb mérések alapján a Kr. e. 3. évezred második felét fedi le. A csíkszentléleki telepről vett minták nagyjából Kr. e. 2500–2300 közé keltezik a zsinédíszes kerámia használatát. Egy kovásznai, ugyancsak zsinédíszes környezetből vett minta már későbbi, Kr. e. 2200–2000 közötti dátumot eredményezett. Ezek az eredmények egyelőre támpontként szolgálnak a kora bronzkor főbb kerámiastílusainak abszolút évszámokhoz kötéséhez, azonban finomabb kronológiai megfigyelésekre jóval több adatra van szükségünk.

Romát Sándor (Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár): *Központi helyek kérdése a Nagykárolyi síkságon az Árpád-korban*

Előadásom célja bemutatni a központi helyeket a Nagykárolyi síkságon az Árpád-korban. Hogyan telepedtek le a Nagykárolyi síkságon? Mik voltak azok a földrajzi feltételek, amelyek kihasználásával kiépítették a településrendszerüket? Hogyan alakulnak ki a központi helyek, mi ezeknek a feltétele? Milyen szerepet töltek be a mikrorégióban illetve a Magyar Királyság intézményi rendszereiben? Ezekre a kérdésekre próbálok választ találni az előadásom során, ezenkívül felvázolom az esetleges útvonalrendszert, valamint a központi települések egymás közötti kapcsolatait.

Sidó Katalin – Pánczél Szilamér Péter – Szilágyi Orsolya (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely): *Adalékok a marosvécsi ala történetéhez*

A 2023-as marosvécsi leletmentő feltárások során két új típusú téglabélyeg került elő. Mindkét lelet a tábor katonai vicusának a keleti részén, a Maros első teraszán került elő. A tetőcserepek civil kontextusban voltak másodlagosan felhasználva, így a feltárások során beazonosított épületnyomok használati fázisaival és pusztulási rétegeivel együtt keltezendők és értelmezendők.

Süket Levente-Mátyás (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Kérdések a Hargita környéki vaskohászat kapcsán (13–16. század)*

Régészeti szempontból igen keveset tudunk a középkori és kora-újkorai vaskohászatunk technikai körülményeiről, annak ellenére, hogy minden bizonnyal kihasználták a korszakban is a térség nyújtotta vasércet. Ez nem is meglepő, hiszen igen keveset publikáltak a témában, főként a vaskori ismereteink nevezhetőek kielégítőnek, de szinte semmit se mondhatunk a székelység által használt bucakemencék technikai kialakításáról, e téren csak analógiákra, a bő magyarországi eredményekre támaszkodhatunk. Véleményünk szerint az a kevés kemence, amely publikálásra került sem lett kielégítően datálva. Vashámorainkról, azok konstrukciójáról szintén keveset tudunk, hiszen egyet sem kutattak meg régészetileg. Ezek megkutatása letisztázhatná a kérdést, hogy környékünkre milyen közvetítéssel érkezett a technika. Emellett úgy véljük, felettébb érdekes írott forrásokra leltünk kutatásaink során, amelyek a csíki vashámor technikai szintjének a vártnál fejlettebb mivoltját mutatják.

Szabó Ádám (Magyar Nemzeti Múzeum – Ludovika Közszolgálati Egyetem): *Önálló kultuszhelyként szolgáló oltárok- és oltárbázisok*

A koracsászárkori oltárok egy része mind a faragványaik, mind a felirattani formuláik által elválik a fogadalmi oltároktól. Ezek önálló kultuszhelynek tekinthetők, azzal a különbséggel a többi önálló kultuszhelyhez képest, hogy nincs mellettük az istenségnek épített fedett szakrális épület (aedes). Az önálló kultuszhelyként, áldozatbemutatásra szolgáló oltárok elhelyezése egy-egy tartomány vallási térképén kiegészíti a tartományi vallási topográfiát.

Szebenyi Tamás (Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Régészeti Tanszék): *Újabb gondolatok a római–szarmata kereskedelmi kapcsolatokról a Kárpát-medencei Barbaricumban*

A Kárpát-medencei szállásterületük fokozatos elfoglalása mellett a korábbi életmódjukat felhagyó szarmata közösségek az új geopolitikai viszonyokhoz igazodva kénytelenek voltak a szomszédos római provinciákkal (Pannonia, Moesia, Dacia) is egyre szorosabb viszonyt kialakítani. Az eseménytörténet által sugallt szinte folyamatos nyugtalanság ellenére ez a kapcsolatrendszer mindkét szomszédos népesség gazdaságára igen jelentős hatással bírhatott. Az alföldi szarmata kutatásban Vaday Andrea 1998-ban közölt összefoglalása vált alapvetéssé a kérdésben, amelyben (elsődlegesen a szisztematikusan felgyűjtött terra sigillatákra alapozva) lehatárolta a kapcsolatfelvétel térbeli és kronológiai jellemzőire vonatkozó kereteket. Az időközben eltelt 25 évben a témához kapcsolódó régészeti forrásbázis azonban lényegesen szélesedett: egyrészt a nagyberuházásokhoz kapcsolódó feltárások révén robbanásszerű növekedésnek indult a szarmata Barbaricum római eredetű tárgyainak száma, másrészt újabb regionális anyaggyűjtések is megjelentek (kiemelve itt a CRFB sorozat Arad megyei kötetét). Bár a korábbi Vaday-féle megállapítások továbbra is helytállóan bizonyulnak, az újabb eredmények fényében lehetőség kínálkozik a korábbi regionális és kronológiai csoportok finomítására. Előadásomban utóbbira tesztek kísérletet, a kérdést komplex megközelítésben a történeti forrásanyag és a régészeti leletek (pl. kerámiaedények, üvegáru, fémanyag) felől vizsgálva.

Székely Zsolt (Babes-Bolyai Tudományegyetem, Sepsiszentgyörgy): *Egy bronzkori kultikus komplexum Alsórákosról*

Az Alsórákos és Ágostonfalva közt húzódó Olt szorosban, a Durdulyának nevezett magaslaton, már a kora bronzkorban megtelepedtek az emberi közösségek. Az itt végzett rendszeres régészeti ásatások alkalmával, kora bronzkori (Schneckenberg kultúra), középbronzkori (Wietenberg kultúra), és késő bronzkori (Noua kultúra) kerámia került elő. A települést a kora vaskorban megerősítették, majd a késő vaskorban kőfalakkal vették körül. A 2008–2009-es ásatások alkalmával, egy, részben bolygatott lakóház, vagy kultikus komplexum került elő, egy jellegzetes tűzhellyel, melynek közepére egy, a bronzkorban rendkívül ritka halászhorogot helyeztek el.

Szekernyés László (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely): *„Ahogy a malomkő széttörve fekszik a földön...” Gondolatok az ókori kézimalmok kutatásáról*

A kézimalmok megjelenése Európában a La Tène korszak kezdetén forradalmasította a gabona feldolgozását. A mai Románia területén körülbelül az i.e.

3. századtól bizonyítható a jelenlétük. Kelta, dák, majd római kézimalmok sűrű előfordulása a régészeti leletanyagban, jelzi az eszköz fontosságát a korabeli közösségek számára. Ennek ellenére a romániai szakirodalom meglepően kevés figyelmet szentel a kutatására. Jelen előadás keretében bemutatok néhány jellegzetes római malomkövet a mikházi ásatási leletanyagból, és néhány a megyei múzeumban őrzött kézimalmot. Ezek tükrében szeretném felhívni a figyelmet azokra az információkra, melyeket a malomkő lelet elsődleges elemzésével nyerhetünk a régészeti feltárások során.

Szilágyi Orsolya (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely): *Jó lesz még valamire... Újrahasznosított római kori leletek a 19. századi Erdélyben*

A korábbi történelmi korszakok emlékeinek újra felhasználásáról sokaknak elsősorban a templomokba, várakba és más struktúrákba beépített feliratok és építészeti elemek jutnak eszébe. Azonban ezek a szokások nem csak erre a területre korlátozódtak. A 19. századi erdélyi antikvárius mozgalom képviselői több olyan, néha meglepő beszámolót szolgáltatnak arról, hogy a helyiek miképpen használták fel újra a római Dacia emlékeit. Honnan kerültek elő? Kik használták őket? Mi lett a sorsuk később? Az előadás ezekre a kérdésekre próbál választ találni, valamint egy általános képet mutatni a korabeli erdélyi helyzetről.

Takács Miklós (PPKE Régészettudományi Intézet; HUN-REN Régészeti Intézet): *A Szerémség a 10–11. században, az újabban közölt régészeti leletanyag tükrében*

Előadásunkban a Kárpát-medence legdélibb tájegysége, a Duna és a Száva folyó között elterülő Szerémség 10–11. századi anyagi kultúráját tekintjük át a sajnos egyelőre még csak kevés régészeti lelet alapján. Arra keressük a választ, milyen módon tükröződik vissza e forrásanyagban azon tény, hogy az adott térség határtérség volt, az írott források határozott utalása szerint. Elemzésünkben kitüntetett szerepet fog kapni a közelmúltban közölt batajnyci temető, amelyet a térség más 10–11. századi leletanyagának a kontextusában fogunk elemezni.

Urák Malvinka (Erdélyi Nemzeti Történelmi Múzeum, Kolozsvár): *Óvakodj a kék szentől? Gondolatok egy titokzatos „pávaszemes” gyöngysorról az Erdélyi Nemzeti Történelmi Múzeum gyűjteményéből*

Az Erdélyi Nemzeti Történelmi Múzeum több mint egy évszázados múltra visszatekintő kulturális intézmény. Lenyűgöző régészeti gyűjteménynek ad otthont, amelynek részét képezi egy majdnem félszáznyi üveggyöngyből alkotott nyaklánc is. Sajnos e gyöngyök eredetét, előkerülési körülményeit homály fedi, ez pedig

megnehezíti értelmezésüket és pontos megítélésüket. Annak ellenére, hogy számos, a térség kelta leleteit tárgyaló publikációban említésre kerültek, úgy a pontos datálásuk, mint a fontosságuknak felismerése mindmáig várat magára. Jelen előadás ezt az egyedi és gyakran figyelmen kívül hagyott ékszerkategóriát, az úgynevezett „pávaszemes” üvegyöngyöt kívánja bemutatni a tudományos közösségnek. Célja, hogy formális analógiák felhasználásával és az európai vaskori üvegyöngyök kutatására építve egy megfelelőbb tipo-kronológiai besorolást nyújtson, valamint, hogy a régió megfelelően dokumentált felfedezéseire és történelmi forrásokra hivatkozva a leletek kulturális hátterét is vizsgálja, biztosítva ezáltal e gyöngytípus lehetséges jelentésének és jelentőségének felvázolását.

Vágó Katalin (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár) – Sorin Cociş – Vlad-Andrei Lăzărescu ((Román Akadémia Régészeti és Művészettörténeti Intézet, Kolozsvár) – Sergiu Socaciu (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *„Kitárta kapuját a zutori castrum”. Új adatok a római lelőhely datálásával kapcsolatban. Szilágy megye, Zutor*

A Zutoron történő nagy infrastrukturális fejlesztések, amelyek során az új autópályát (Autostarda Transilvania) kívánták tovább építeni, esélyt adtak az itt található régészeti lelőhelyen egy mentőátásásra, amely jelentős mértékben érintette a *castrum* mellett kialakult civil településeket, közel 3 hektáros felületen. Ilyen körülmények között került sor a katonai *vicus* feltárására a 2021–2022-es években, aminek következtében a lelőhely több fázisú kronológiáját lehetett meghatározni. Ez a terület jelen pillanatban a legpontosabban dokumentált és kutatott lelőhely Dacia Porolissensis tartományban, amely mérföldkövet jelenthet a provincia hasonló jellegű, városkörnyéki települések evolúciós dinamikájának szempontjából. Számos kérdésre válasza talált, a *castrum* és civil települések feltárása során. A *castrum* stratégiai szerepe egyértelmű, hiszen ez két római út között helyezkedik el, és fő célja a logisztikai és stratégiai információk továbbítása volt. Ennek következtében az északnyugati limes politikai és adminisztrációs szerepe is értelmet nyert. Továbbá, a *castrum* kronológiájának és az itt állomásozó katonai egység dinamikájának alaposabb megismerésére is sor került. A 2023-as szisztematikus régészeti feltárás, a 2012-es geofizikai mérésekre alapozva, kutatta a *castrum* egyik kapuját. A kapu és az azt szegélyező két négyszögletes torony feltárása mellett sikerült dokumentálni a kapu falazását, amelynek építőanyagául számos újrahasznosított római kori síremlék szolgált, amelyek nyilvánvalóan a római nekropoliszból származtak, amely a fent említett két út egyikének a közelében található. A vizsgált kapu a *porta principalis sinistrával* azonosítható, a *castrum* előterének a datálása valamikor a Kr. e. 3. század

közepe tájékára tehető. Ez elsöprő jelentőségű információkat szolgáltat mind az itteni *castrum* fejlődésével és kronológiájával kapcsolatban, mind pedig a római Dacia provincia utolsó évtizedeinek időszakával kapcsolatban, hiszen ez az időintervallum rendkívül kevésbé ismert és ellentmondásos.

Vass Lóránt (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, BTK Régészettudományi Intézet, Budapest): „*Iuppiter ostora vagyok a perverz keresztények ellen*”, *avagy a keresztény Dacia kérdésköre. Módszertani kihívások és (félre)értelmezések.*

Dacia római tartomány kereszténysége, illetve a tartomány szűkre szabott fennállása során (Kr.u. 2–3. század) a provincia területén élő keresztény közösségek kimutatása a romániai régészeti kutatás egyik sokat vitatott területe. Módszertani szempontból leginkább a kontinuitás elmélettel mutat rokonságot, és szétválaszthatatlan a modernkori nemzeti mítoszteremtés és történelmi legitimizáció problémakörétől. Sokan foglalkoztak, foglalkoznak a kérdéskörrel, és bár valamelyest finomodtak a szempontok, módszertani szempontból még mindig nem történt nagy változás a kommunista rendszer óta. Jelen előadás célja sem az, hogy teljesen új megvilágításban tárgyalja az említett kérdéskört, hiszen a bizonyítás és cáfolás mellett nem sok tere marad a kutatónak. Ehelyett elsősorban a kutatásban tapasztalható legfőbb módszertani hiányosságokra, értelmezésekre kívánom felhívni a figyelmet, és a problémakört a maga ideológiai kontextusában igyekszem tárgyalni. Hiszen a kérdés nem az, hogy létezett-e keresztény közösség Daciában, hanem hogy a rendelkezésünkre álló tárgyi emlékek alkalmasak-e ennek kimutatására.

Visy Zsolt (Pécsi Tudományegyetem, Pécs): *Újabb ásatás az énlaki castellumban*

Az énlaki castellum 2016 óta folyó kutatása során 2023-ban a porta principalis dextra teljes feltárása történt meg. A két kaputorony együttes kibontása eredményeként nemcsak a tornyok pontos mérete, hanem az erődből kivezető út szélessége és a védőárokhoz való viszonya is kiderült. A Severus-korban épült tornyok idén feltárt belsejében is előkerült a korábbi castellum-fal alapozása – itt a torony megmaradt falkoronája alatt egy ásónyom mélységben. Előkerült a kapu 3. század harmincas éveire tehető elfalazásának az útfelületre rakott alapja is. Az elfalazás nyugati szélén való hiány talán egy kisebb, egyszárnyas kapura utal. A feltárás során a korábbi, és részben más castellumoknál is megfigyelt vagy rögzített állapotot lehetett megfigyelni, elsősorban azt, hogy a kőerőd fala és kaputornyai nem egy időben épültek meg. A maradványok viszonylagos jó állapota alapján – figyelembe véve Dacia limesének világörökségi nevezését – ennek az egységnek a műemléki konzerválása és bemutatása jöhet elsősorban számításba.

Zsori Roland (Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti): *Őskori megtelepedés Erdőd területén*

Előadásom az erdődi vár 2023-as évi megelőző feltárása során előkerült őskori leletanyag ismertetését tűzte ki célul. Erdőd adminisztratív szempontból a mai Szatmár megye központi részén helyezkedik el. Földrajzi szempontból a Krasznaköz északkeleti részén a Bükki-dombság és a Szatmári-síkság találkozásánál fekszik. Az erdődi várban 1980-ban végezték az első régészeti feltárást Doru Radosav vezetésével. Két évtizeddel később 1998-ban Németi János és Szőcs Péter Levente a vár nyugati árkánál tártak fel jelentős bronzkori és középkori leletanyagot. 2010-ben végeztek nagyobb kiterjedésű régészeti kutatásokat a várat érintő restaurálási és helyreállítási projektnek köszönhetően.

A 2023 őszén előkerült leletek között jelentős mennyiségű őskorra keltezhető kerámia került a felszínre. A frissen előkerült töredékek esetében három régészeti kultúra jellemvonásait véltük felfedezni. Megtalálható a rézkori Tiszapolgár kultúra, a bronzkori Nyírség kultúra (cultura Nir) és a Felsőszőcs kultúra (cultura Suci de Sus) emlékei. A lelőhely őskori rétegeinek és leletanyagának áttekintése különösen fontos, ha arra gondolunk, hogy csupán két őskori lelőhelyet ismerünk a környékről. Kutatásom fő feladta az őskori kerámiaanyag rétegtan szerinti elemzése és értelmezése.

A konferencia helyszínei:

